

avea să vină – eu voiam să fiu ceva mai mult și mai bogat decât o formă. De aici vine râsul în *Trans-Atlantic*. Cam aceasta a fost aventura mea, din care a apărut o operă grotescă ce atinge trecutul și viitorul.

*

Pentru orice eventualitate trebuie adăugat, deși poate că nu e nevoie: *Trans-Atlantic* este o fantezie. Totul este închipuit într-o relație lejeră cu adevărata Argentina și cu adevărata colonie poloneză din Buenos Aires. Și „dezertarea” mea arată altfel în realitate (pe scormonitori îi trimit la jurnalul meu).

WITOLD GOMBROWICZ

SIMT NEVOIA SĂ POVESTESC Familiei, neamurilor și prietenilor mei începuturile aventurilor mele în cei zece ani petrecuți în capitala Argentinei. Eu nu îndemn pe nimeni să se așeze la masa mea cu tăiței vechi, cu ridichi negre, uneori crude poate, la castronul de aluminiu cu crupe grele, Negricioase, Serbede, Mizerabile și cu casa neagră la fel de Rușinoasă în uleiul Păcatelor, al Ocărilor mele, ah, că mai bine să nu pui gura pe ea, poate doar spre veșnicul meu blestem, spre umilirea mea pe drumul nesfârșit al Vieții mele și pe Urcușul meu greu și anevoios.

Pe douăzeci și unu august 1939 acostam la Buenos Aires cu vasul *Chrobry*. Călătoria de la Gdynia la Buenos Aires a fost nespuse de plăcută... și am coborât pe țărm cu destul regret, pentru că douăzeci de zile între cer și apă omul e nepăsător la toate, scăldat în văzduh, topit în valuri și învăluit de vânt. Cu mine împărțea cabina Czesław Straszewicz, tovarășul meu, pentru că amândoi fuseserăm invitați, săracii de noi, ca scriitori abia ieșiți din găoace, în prima călătorie a noului vas: în afară de el, senatorul Rembielinski, ministrul Mazurkiewicz și multe alte persoane cu care am făcut cunoștință. Două domnișoare frumoase, zvelte, amabile, cu care mai pălăvrăgeam și mă zbenguiam în clipele libere, le suceam capul, și așa, repet, între Cer și Apă, și mereu înainte, liniștit...

Și iată că, de cum am coborât pe țărm, eu cu domnul Czesław și cu senatorul Rembielinski am pornit prin oraș, la întâmplare, orbește, pentru că nici unul dintre noi nu mai pusese piciorul aici. Zgomotul, praful și cenușiul pământului ne-au izbit neplăcut după rugile acelea curate, sărate, ale valurilor, pe care le spuneam pe apă. Apoi, trecînd prin piața Retiro, în care se ridică un turn construit de englezi, am intrat pe strada Florida, acolo magazine luxoase, abundență neobișnuită de Articole și floarea unui public distins, Magazine mari și cofetării. Acolo senatorul Rembielinski s-a uitat la niște pungi, iar eu – la un afiș pe care era scris cuvîntul „CARAVANAS“, l-am văzut, și-i zic domnului Czesław în ziua aceea luminoasă, Zgomotoasă, în vreme ce mergeam, mergeam: – E... vezi matale, domnule Czesław, aceste Caravanas?

Dar a trebuit să ne întoarcem repede la vas, unde căpitanul îi primea pe Președinții și pe Reprezentanții polonezilor de aici. S-a adunat o grămadă mare de Președinți și de Reprezentanți, iar eu mi-am făcut numaidecît dușmani, fiindcă, pierdut ca într-un codru printre atîtea chipuri noi și necunoscute, mă pierdeam și în demnități și în titluri, amestecam oamenii, treburile și lucrurile, ba beam votcă, ba nu beam și umblam parcă orbecăind pe cîmp. Și Înălțimea Sa ministrul Kosiubidzki Feliks, trimisul nostru în această țară, a onorat cu prezența sa Recepția și, ținînd în mîna un pahar, a rămas vreo două ceasuri, onorînd amabil cînd pe unul, cînd pe altul cu atenția sa. În vîltoarea cuvîntărilor, a convorbirilor, în strălucirea stinsă a lămpilor, eu priveam totul ca printr-un telescop și, văzînd pretutindeni atîta Străinătate, Noutate și Taină, ros de un fel de meschinărie, de banalitate, mi-am adus aminte de Prietenii și de Camarazii mei de acasă.

Dar și asta era puțin. Ceva nu merge cum trebuie. Pentru că, dom'le, pe undeva pe-acolo lucrurile se încurcă și, cu toate că e pustiu ca noaptea pe cîmp, undeva dincolo de Pădure, dincolo de Bătătură, se furișează neliniștea și urgia divină și parcă se pregătește ceva; dar fiecare credea că poate trece repede, că noru-i mare, dar ploaie puțină, și cum e cu

muierea care se zvîrcolește, țipă, geme, cu Burta mare, neagră, ah, Cumplită, de parcă ar naște un Diavol, cînd colo nu erau decît niște crampe; și totul s-a terminat. Dar ceva nu merge, ceva parcă nu merge, ah, nu merge. În acele ultime zile de dinaintea izbucnirii războiului, eu cu domnul Czesław, cu senatorul Rembielinski și cu ministrul Mazurkiewicz am fost la multe Recepții, pentru că și Înălțimea Sa ministrul Kosiubidzki, și Consulul, și o Marchiză din hotelul Alvear, și Dumnezeu mai știe cine, ce și unde, și din ce motiv, dar cu ce, la ce și pentru ce; iar cînd ieșeam de la acele recepții, pe stradă la urechile noastre ajungeau strigătele neconținute ale ziarelor: „Polonia, Polonia“. Și încă pe atunci ne era tot mai greu, tot mai trist, și fiecare umbla cu urechile pleoștite, ca plouat, ghiftuit deopotrivă cu Griji și cu Bunătăți. Cînd deodată domnul Czesław năvălește cu un ziar în cabina noastră (fiindcă tot pe vas locuiam): „Războiul trebuie să înceapă azi-mîine, nu mai e nimic de făcut! Căpitanul a dat ordin ca vasul nostru să plece mîine, chiar dacă nu ne mai putem întoarce în Polonia, ajungem noi undeva la țărmurile Angliei sau ale Scoției“. Cînd a rostit aceste cuvinte, cu lacrimi în ochi ne-am aruncat unul în brațele celui alt și imediat am căzut în genunchi, cerînd ajutorul lui Dumnezeu și lăsîndu-ne în voia Lui. Și așa cum stăteam în genunchi, îi spun lui Czesław: – Duceți-vă, duceți-vă, cu Dumnezeu!

Czesław îmi zice: – Cum adică, doar mergi cu noi! Atunci îi spun (și intenționat nu mă ridic din genunchi): – Duceți-vă și să ajungeți cu bine. Zice: – Ce tot spui? Tu nu mergi? Eu îi spun: – Eu în Polonia aș merge; dar ce să caut eu în Anglia? Ce să caut în Anglia sau în Scoția? Rămîn aici. Așa îi vorbesc cu jumătate de gură (fiindcă tot adevărul nu i-l puteam spune), iar el se uită și se tot uită la mine. A mai spus ceva, dar tare îngrijorat: – Nu vrei cu noi? Preferi să rămîi? Tu du-te la Legația noastră să te ia în evidență, să nu te declare dezertor sau ceva și mai rău. Te duci la Legație, te duci? I-am răspuns: – Da' ce crezi, sigur că mă duc, doar știi ce trebuie să facă un cetățean, nu-mi purta de grijă. Mai bine însă nu spune nimănui nimic, poate că mă răzgîndesc și plec cu voi.

cu voi. Abia atunci m-am ridicat din genunchi, pentru că ce a fost mai greu s-a dus, iar onestul, dar și îngrijoratul Czesław îmi oferea în continuare prietenia lui cordială (deși parcă era între noi un anumit secret).

Eu nu voiam să-i spun acestui om, Compatriotului meu, tot adevărul, și nici altor Compatrioți și Oameni de-ai noștri, pentru că probabil m-ar fi ars de viu din cauza lui, cu cایی ori cu cleștele m-ar fi sfîrtecat, pînă-n vecii vecilor m-ar fi blestemat. Dificultatea mea cea mai mare consta în faptul că, locuind pe vas, în nici un chip nu-l puteam părăsi pe ascuns. De aceea, cît se poate de prudent cu fiecare, în vacarmul acela general, în bătaia inimilor, în strigătele și cîntecele înflăcăării, în suspinele fricii și ale îngrijorării, cînt, sau alerg, sau suspin împreună cu ceilalți... dar, cînd parîmele se dezleagă, cînd vasul legănat de oameni, negru de oameni, de Compatrioți, e gata să se desprindă, să plece, eu, cu omul care duce în urma mea două valize, cobor scara pe țarm și încep să mă îndepărtez. Și iată că așa mă îndepărtez. Și nu mă uit deloc înapoi. Mă îndepărtez și nu știu nimic din cele ce se întîmplă acolo în urma mea. Mă îndepărtez pe aleea cu pietriș și sînt destul de departe. Abia cînd m-am îndepărtat de-a binelea, m-am oprit și m-am uitat în spate; vasul se desprinsese de țarm și stătea pe apă, greu, umflat.

Atunci mi-a venit să cad în genunchi! N-am căzut însă, ci doar am început să Hulesc încet și să Blestem zdravăn, dar numai pentru mine: – Duceți-vă, Compatrioți, la Poporul vostru! Duceți-vă la Poporul vostru sfînt și poate Blestemat! Duceți-vă la Creatura acelu sf. Întunecat, care de veacuri tot crapă, și nu poate crăpa! Duceți-vă la Minunăția aceea a voastră sf., blestemată de toată Natura, care se tot naște și tot Nenăscută rămîne! Duceți-vă, duceți-vă să nu vă lase nici să Trăiți, nici să Crăpați, ci să vă țină pentru totdeauna între Ființă și Neființă. Duceți-vă la Molatica voastră sf., să vă Moleșească în continuare! Vasul s-a întors de-a curmezișul și a plecat, iar eu tot mai zic: – Duceți-vă la Dementul, la Nebunul vostru sf. Ah, poate Blestemat, să vă Chinuiască, să vă Căznească, cu salturile, cu nebuniile lui, să vă umple de sînge,

cu Răcnetul lui să vă răcnească, să vă urle, cu Cazna să vă căznească, Copiii voștri, nevestele, la Moarte, la Pieire, el însuși pierind în pieirea Nebuniei lui să vă Înnebunească! Și, Blestemînd așa, am lăsat vasul în urmă și am pornit spre oraș.

*

Aveam în total 96 de dolari, care, la un trai cît se poate de modest, îmi puteau ajunge cel mult două luni, așa că trebuia imediat să-mi bat capul ce și cum să fac. Înainte de toate mi-am pus în gînd să mă duc la domnul Cieciszowski, pe care îl cunoșteam din anii trecuți, fiindcă mama lui, după ce a rămas văduvă, s-a stabilit lîngă Kielce, la familia lui Adaś Krzywnicki, la două mile de Verișorii mei Szymuski, pe la care eu, cu fratele și cu cumnata mea, mai treceam uneori, mai ales în sezonul de rațe. Așa că acest Cieciszowski, stabilit de cîțiva ani aici, îmi putea oferi un sfat, un ajutor. Am pornit imediat spre el cu bagaje cu tot și am avut noroc să-l găsesc acasă. Cred că era cel mai ciudat om pe care l-am întîlnit în viața mea, slab, mărunț, tare Palid de la Gălbinarea pe care o făcuse în copilărie, cu toată amabilitatea și ținuta lui impecabilă, își ciulește urechile ca iepurele pe haturi, simte de unde bate vîntul și uneori din senin Țipă sau Tace. Zărindu-mă, a strigat: – Pe cine mi-e dat să văd! Și mă îmbrățișează, mă roagă să mă așez, îmi oferă scaunul și mă întrebă cu ce mi-ar putea fi de folos.

Adevărata cauză puternic Blasfemiantă a rămîinerii mele nu i-o puteam dezvălui, pentru că, fiindu-mi Compatriot, mă putea trăda. Așa că îi spun una, alta, că sînt rupt de țară și cu mare Durere și regret am hotărît să rămîn aici, în loc să plec în pribegie în Anglia sau în Scoția. El îmi răspunde cu aceeași prudență că, sigur, într-o asemenea suferință a Mamei noastre, inima cinstită a fiecărui Fiu zboară ca o pasăre spre ea, dar, zice, greu Sfat, îți înțeleg Durerea, dar nici nu poți sări peste ocean, așa că îți apreciez hotărîrea sau nu ți-o apreciez, și bine ai făcut că ai rămas aici, deși, poate că n-ai făcut bine. Așa zice și își învîrtește degetele ca într-o morișcă. Văzînd că el își tot învîrtește degetele, mi-am zis:

„Ce tot învîrți tu acolo, poate îți învîrtesc și eu ție“, și i-am făcut și eu morișca, în vreme ce-i spuneam:

– Așa crezi matale?

– Nu sînt eu atît de nebun ca în Vremurile de Astăzi să cred sau să nu cred. Dar, dacă tot ai rămas aici, du-te repede la Legație, sau nu te duce, și înregistrează-te, sau nu te înregistrezi, pentru că, dacă te înregistrezi, sau nu te înregistrezi, la mari neplăceri te expui, sau nu te expui.

– Așa crezi?

– Cred, ori poate că nu cred. Fă cum socotești matale (și își învîrtește degetele), sau cum nu socotești (și iar își învîrtește degetele), pentru că e treaba ta (iar își învîrtește degetele), să nu dai de vreo Belea, sau să dai (și iar învîrtește).

I-am învîrtit și eu, zicîndu-i: – Asta-i sfatul tău? Învîrtește, învîrtește și sare la mine: – Om Nefericit ce ești, mai bine Pieri, Dispari și gata, dar nu te duce la ei, că, dacă se agață de tine, nu mai scapi! Ascultă sfatul meu, mai bine stai printre necunoscuți, printre Străini, pieri, dispari printre străini și să te ferească Dumnezeu de Legație, dar și de Compatrioți, pentru că-s Răi, Neprietenoși, urgia lui Dumnezeu, te vor mușca pînă te vor roade de tot. Atunci îi zic: – Așa crezi? Iar el strigă: – Dar să te ferească Dumnezeu să ocolești Legația sau pe Compatrioții de aici, pentru că, dacă îi vei ocoli, te vor mușca pînă te vor roade de tot! Își învîrtește degetele, le învîrtește, le învîrtesc și eu, și de atîta învîrtit mi se învîrte și capul, dar ceva trebuie să fac, pentru că punga-i goală, așa că-i zic: – Nu știu dacă aș găsi ceva de lucru, să rezist măcar primele luni... Unde aș putea găsi ceva? M-a luat în brațe: – Nu-ți fie teamă, ne descurcăm noi, îți fac cunoștință cu Compatrioți de-ai noștri, o să te ajute, sau n-o să te ajute! Aici nu ducem lipsă de negustori, de industriași, de bancheri bogați, și o să te introduc eu cumva, o să te introduc... sau n-o să te introduc... Și își învîrtește degetele.

Și așa ne sfătuiam. – Iată, zice, sînt aici trei asociați care au creat o Societate și au înființat și o Afacere cu Cai și alta cu Cîini, bazate pe Dividende, ei te-ar ajuta, sau nu te-ar ajuta, și poate te-ar angaja ca funcționar ori ca ajutor cu un

salariu de 100 sau de 150 de Pesos, pentru că sînt oamenii cei mai respectabili, cei mai cumsecade, sau nu cei mai cumsecade; Societate în Comandită, pe Acțiuni sau nu pe Acțiuni; totul e să-i dibuim separat și să discutăm cu fiecare în Particular, pentru că de mult e atîta Venin acolo, atîta Dezbinare, că s-au scîrbit unul de altul, că s-au scîrbit împreună și nu ar face decît să se scîrbească. Problema e că nu se scapă din ochi unul pe altul. De aceea eu te-aș prezenta lui Baron, pentru că e om darnic, minunat și nu va refuza să te ajute; dar ce o să faci dacă Pyckal o să te înjure în fața lui Baron și o să te trimită la toți dracii, Baron o să se răstească la tine în fața lui Pyckal, o să se înfoaie și o să-și arate ifosele de față cu Pyckal, iar Ciumkața de față cu Baron și cu Pyckal te va minți și poate te va bîrfi. Problema e să te prezint lui Baron împotriva lui Pyckal, lui Pyckal împotriva lui Baron (aici își învîrtește degetele). Am mai vorbit multă vreme despre una și despre alta, ne-am amintit și de prietenii de altădată, în cele din urmă (poate era două după-amiază) am plecat cu pachetele mele la pensiunea pe care el mi-o indicase și în care am închiriat o cămăruță cu 4 pesos pe zi. Orașul ca orașul. Unele case înalte, altele scunde. Pe străzile înguste aglomerația-i mare, abia te poți strecura, și sînt o mulțime de vehicule. Zgomot, trosnet, claxoane, urlete, umiditate insuportabilă în aer.

*

Niciodată n-am să uit primele mele zile în Argentina. A doua zi, de cum m-am trezit în cămăruța mea, am auzit prin perete plînsul, gemetele și văicărelile unui Moșneag, iar din jeluirea lui am înțeles numai: „guerra, guerra, guerra“. Ziarele anunțau cu voce stridentă izbucnirea războiului, dar cine ce putea ști, pentru că unul spunea una, altul – alta, că totul va trece fără dureri, că nu va trece, că se bat, că nu se bat, și nimic; Cenușiu, Surd, ca pe cîmp pe vreme de ploaie. Ziua era luminoasă, senină. Eu, rătăcit în mulțime, mă bucuram de rătăcirea mea, ba chiar îmi spuneam cu voce tare: „De ce să țipi dacă nu te bate nimeni?“ Dar acolo se bate! În fața

Redacțiilor ziarelor – furnicar de oameni. Am intrat într-o cârciumă ieftină, să mănânc ceva, și am luat un Bife de 30 de cetros, de îmi zic (tot mie însumi): „Ce-i pasă scatiului că acolo se înjunghie mielul“. Dar acolo se înjunghie. Pe urmă m-am dus la rîu, unde-i pustiu, liniște, vîntul suflă și-mi zic: „Iată, sticlelele ciripește, iar bursucul în capcană mai că-și iese din piele“. Iar acolo mai că-și ies din piele... și dincolo de Bătătură, de Iaz, de Pădure, Țipete, Urlete cumplite, Bat, Ucid, cer îndurare, nu Iartă nimic și Dracul mai știe ce, sigur că și Dracul!

Și-mi zic: „Ce să mă duc eu la Legație, nu mă duc la nici o Legație, iar dacă Mîrtoaga-i Slabă, n-are decît să crape“. Iar acolo Crapă. Așa că-mi zic: „Mă jur pe tot ce am că nu mă amestec, pentru că nu e treaba mea, iar dacă lor le e dat să moară, atunci să moară“, dar privirea mea s-a oprit asupra unui Vierme, care se cațără pe un fir de iarbă, și văd că acest Vierme, în acest loc și timp, în această clipă și pe acest țărnam, peste acest ocean, se cațără și se cațără, se cațără și se cațără, și atunci m-a cuprins cel mai cumplit zbucium și mă gîndesc atunci că ar fi mai bine să mă duc la Legație, ah, mă duc, da, mă duc, mă duc. Doamne Sfinte, mă duc, mai bine mă duc, și m-am dus.

Legația ocupa un imobil impozant pe una dintre cele mai selecte străzi. Ajuns la acel imobil, m-am oprit și m-am întrebat dacă să mă duc sau să nu mă duc, fiindcă de ce m-aș duce la Episcop dacă eu sînt un eretic, un apostat, un hulitor. Și iată numai decît cea mai cumplită Trufie, Mîndria mea, care din anii copilăriei mă împingea împotriva Bisericii mele! Fiindcă nu de aceea m-a născut Mama mea, nu de aceea am Mîntea mea, Splendoarea, Creația mea și zborul inegalabil al Naturii mele, nu de aceea am Privirea pătrunzătoare, Fruntea mîndră, Mîntea ascuțită, îndrăzneată, pentru ca în bisericuța mea mai modestă, mai mică decît o Liturghie, ah, cred, mai modestă, mai ieftină, într-un cor mai ieftin, mai ordinar, să mă amestec cu tămîie de rînd, banală, împreună cu alții de-ai Noștri. Ah, nu, nu, nu de asta sînt eu Gombrowicz, ca să îngenunchez (ce mai Bat!) în fața unui

Altar întunecat, nebulos ori poate chiar Demențial, nu, nu, nu mă duc, cine știe ce-mi pot face (ce Împușcături!), nu, nu vreau să merg acolo, proastă, stupidă Treabă (și Omoară, Omoară!). Și în omor, în sînge, în Bătălie, am intrat în clădire.

Acolo era liniște, scări impunătoare cu covor așternute. La intrare portarul m-a întîmpinat cu plecăciune și m-a condus pe scări la secretar. La etajul întîu o sală mare cu coloane, înăuntru e cam întuneric, răcoare, și doar prin geamurile colorate ale ferestrelor pătrunde cîte un mănunchi de raze ce se odihnesc pe cornișe, pe stucatura aurită și grea. Mi-a ieșit înaintea Consilierul Coțofan, îmbrăcat într-un costum negru-bleumarin-închis, cu mănuși, și, înclinîndu-și ușor jobenul, m-a întrebat aproape șoptit care-i motivul vizitei mele. Cînd i-am spus că vreau să vorbesc cu Înălțimea Sa Ministrul, m-a întrebat: – Cu Înălțimea Sa Ministrul? Îi spun că da, cu Înălțimea Sa Ministrul, iar el îmi zice: – Cu Ministrul, cu Domnul Ministru însuși vreți să vorbiți? Cînd i-am spus că da, cu Înălțimea Sa așa vrea să stau de vorbă, mi-a răspuns cu aceste cuvinte, lăsîndu-și capul în piept: – Ziceți că vreți cu Ministrul, cu Domnul Ministru însuși? Îi spun că da, cu Domnul Ministru, pentru că am o problemă importantă, iar el îmi zice: – Aha! Cu Consilierul, nu, cu Atașatul, nu, cu Consulul, nu, cu Ministrul însuși vreți să vă vedeți? Dar de ce? În ce scop? Pe cine cunoașteți aici? Dar cine sînteți? Ce prieteni aveți? Pe cine vizitați? Și așa a început să mă descoasă, să Sară la mine, trecînd apoi la percheziție corporală, mi-a scos un șnur din buzunar. Atunci s-a deschis o ușă și a apărut Înălțimea Sa Ministrul și, cum mă cunoștea, mi-a făcut un semn: datorită acelui semn Consilierul, numai temeneli, fițîindu-și dosul și rotindu-și jobenul, m-a introdus în Cabinet.

*

Ministrul Kosiubidzki Feliks era unul dintre cei mai ciudați oameni pe care mi-a fost dat să-i întîlnesc în viața mea. Subțire, durduliu, cam grăsan, avea și nasul destul de Subțire Durduliu, ochii șterși, degetele înguste durdulii și picioarele